

OPIS WYBRANYCH PRZYKŁADÓW WSPÓŁCZESNYCH METOD KSZTAŁCENIA

REFERAT WYGŁOSZONY W DNIU 17.11.2004r.

NA SPOTKANIU ZESPOŁU SAMOKSZTAŁCENIOWEGO

Istnieją różne rodzaje metod i różne sposoby ich klasyfikacji. Wiadczą o tym propozycje klasyfikacyjne dydaktyków polskich, takich jak: Kazimierz Sołnicki, Wincenty Oko, Sławomir Piskorz, Franciszek Szłosek, Tadeusz Nowacki, Danuta Bernacka.

Zmieniająca się sytuacja w polskiej oświacie, położenie nacisku na opanowanie przez ucznia umiejętności wymusza niejako stosowanie na szerszą skalę aktywnych metod kształcenia. Metody aktywne to dominacja uczenia się nad nauczaniem. Dają się one stosować na każdym etapie kształcenia, od etapu nauczania zintegrowanego do klas maturalnych włącznie. Metody aktywne to takie, których założeniem jest zaangażowanie osób uczących się w proces dydaktyczny. Ich stosowanie wpływa korzystnie nie tylko na ucznia (wiedza i umiejętności zdobyte samodzielnie są trwalsze), lecz także na nauczyciela, stawiając go w roli badacza i twórcy. Istotą metod aktywnych jest przewaga uczenia się nad nauczaniem.

Uczenie się (uczenie) – to stosowanie metod aktywnych, które prowadzi do trwałych zmian w myśleniu i działaniu, do zdobycia nowych doświadczeń.

Nauczanie, kształcenie (nauczyciel) – to stosowanie metod aktywizujących, które polegają na wzajemnym oddziaływaniu nauczyciela i ucznia w celu spowodowania zmian u ucznia.

Etapy realizacji metody aktywnej:

- organizacja procesu uczenia się - nauczania
- wskazanie celów (dla ucznia i nauczyciela)
- określenie czynności uczenia i ich zakres
- udzielanie pomocy uczniom (dostarczanie wzorców)
- kontrolowanie i korygowanie wyników (samoocena)

Mówi się o aktywności merytorycznej dwa jej rodzaje:

- aktywność intelektualna, która wyraża się w potrzebie i chęci tworzenia, projektowania i rozwiązywania problemów wskazanych przez ucznia
- aktywność poznawcza - praktyczna przejawia się w działaniu ucznia, to znaczy w stosowaniu zdobytej wiedzy w różnych sytuacjach życiowych lub dydaktycznych.

Metody oparte na działaniu ucznia (aktywność poznawczo praktyczna), a zwłaszcza te polegające na uczeniu innych (gry dydaktyczne) zapewniają więcej i lepiej przyswajanej wiedzy niż metody nie inspirujące ucznia do działania lub czyniące to w niewielkim stopniu.

Nauczyciel powinien być osobą wspierającą aktywność edukacyjną uczniów, a nie tylko organizatorem procesu uczenia się.

Powinien, po uprzednim rozpoznaniu zainteresowań i możliwości młodego człowieka, wpływać kreatywnie na myślenie, sposoby komunikowania, poszukiwania intelektualne uczniów.

Powinien występować w roli opiekuna ułatwiającego naukę samodzielną i aktywną oraz umożliwiał uczniowi pracę w grupie, nauczyciela współdziałania i współpracy.

Powinien wreszcie rozwijać dziecięcą zainteresowania poprzez emocjonalny kontakt z nimi a grupą uczniowską.

Aktywność ucznia wynika z jego potrzeb. Oczywiście najlepiej byłoby gdyby młody człowiek wiadomie odczuwał i realizował swoje potrzeby.

Ale ponieważ tak nie jest, rolą nauczyciela jest "zmuszenie" ucznia do "zapotrzebowania" na naukę, wiedzę i umiejętności. Temu właśnie służy aktywizacja procesu nauczania.

Aktywność ucznia uświadomienia mu jego potrzeby. wiadomo, że potrzeby dynamizuje aktywność. Nauczyciel, który potrafi wykorzystać to specyficzne sprzeczności zwrotne, który potrafi odpowiadać na potrzeby, problemy i zainteresowania ucznia, wspiera jego rozwój, uświadomienia mu cel wszelkich działań, motywuje go do potrzeby osiągnięcia tego celu czyli – najprościej rzecz ujmując – aktywizuje go. Temu wszystkiemu służy metody aktywizujące.

Wybór metody działania musi poprzedzać wiadomo celów nauczania rozumianych jako założone wyniki procesu dydaktycznego wyrażone przyrostem wiadomości, umiejętności i nawyków oraz zmian w osobowości uczniów. Chodzi zarówno o cele ogólne – ostateczne (zapisane w Podstawie programowej), jak i cele pośrednie (formułowane dla określonego poziomu systemu kształcenia) i sterujące działaniami średnioterminowymi oraz cele szczegółowe – operacyjne przyporządkowanie konkretnym jednostkom dydaktycznym.

Najbardziej popularny do niedawna podział metod nauczania, który uwzględniał takie podstawowe kryteria jak: stopień aktywności podmiotów kształcenia, oddziaływanie na poszczególne narządy zmysłów, źródło wiedzy uczącego się itd. Przedstawił W. Okoń. Podstawą podziału była sygnalizowana wcześniej koncepcja kształcenia wielostronnego przez przyswajanie, odkrywanie, przeżywanie i działanie. Wyodrębnił on cztery grupy metod: podajce, problemowe, eksponujące i praktyczne.

Od momentu opublikowania klasyfikacji metod przez W. Okonia, dzięki m.in. coraz lepszemu poznawaniu procesu kształcenia oraz intensywnej wymianie myśli i doświadczeń z krajami zachodnimi, pojawiło się wiele nowych, nieznanych dotychczas metod – technik nauczania. Akcentuje one coraz mocniej podmiotowość uczącego się, podkreśla zmiany funkcji i roli nauczyciela, a dydaktykami zastępuje dydaktykami. Największym postępem w rozwoju metod nauczania nastąpił w tzw. nauczaniu problemowym. Jeszcze w latach siedemdziesiątych mówiło się głównie o jednej (klasycznej) metodzie rozwiązywania problemów, dzisiaj mówi się o strategii nauczania problemowego. Klasyfikacja metod W. Okonia została nieco zmodyfikowana i poszerzona przez F. Szłostaka. Wydaje się, że obecnie w Polsce jest to najnowocześniejszy podział metod nauczania.

Zmodyfikowany podział metod nauczania według F. Szłostaka

I PODAJĄCE

1. wykład informacyjny
2. pogadanka
3. opis
4. opowiadanie
5. prelekcja
6. anegdota
7. odczyt
8. objaśnienie lub wyjaśnienie

II PROBLEMOWE

1. wykład problemowy
2. wykład konwersatoryjny
3. klasyczna metoda problemowa
4. aktywizujące
 - a) metoda przypadków
 - b) metoda sytuacyjna
 - c) inscenizacja
 - d) gry dydaktyczne
 - symultacyjne
 - decyzyjne
 - psychologiczne
 - e) seminarium
- f) dyskusja dydaktyczna
 - związana z wykładem
 - okrągły stoł
 - wielokrotna
 - burza mózgów
 - panelowa
 - metaplan

III EKSPONUJĄCE

1. film
2. sztuka teatralna
3. ekspozycja
4. pokaz połączone z przebiegiem

IV PROGRAMOWANE

1. z użyciem komputera
2. z użyciem maszyny dydaktycznej
3. z użyciem podręcznika programowanego

V PRAKTYCZNE

1. pokaz
2. wiczenia przedmiotowe
3. wiczenia laboratoryjne
4. wiczenia produkcyjne
5. metoda projektów
6. metoda przewodnika tekstu

Kluczowym elementem innych metod, zwłaszcza aktywnych, staje się obecnie metoda problemowa. Rozwijanie problemów, czyli poszukiwanie pewnej niewiadomej, która stanowi dla ucznia wyzwanie, wymaga od naszego podopiecznego wydobywania na jaw, przypomnienia opanowanych już wiadomości. Stosowanie więc nauczania problemowego (i nie tylko jego) wymaga uświadomienia sobie przez nauczyciela, jakim przygotowaniem dysponuje jego uczniowie, jakie jest zasiegi ich wiadomości przydatnych i niezbędnych dla podjęcia rysujących się trudności. A ponieważ nie wszystkie dane mogą być w pogotowiu w pamięci, dlatego nie można pominąć przy stosowaniu nauczania problemowego niezbędnych pomocy naukowych, opracowań, wydawnictw pomocniczych, ilustracji, słowników, encyklopedii, czasopism i innych zbiorów szkolnych stanowiących szeroko pojęty warsztat pracy uczniów.

OPIS WYBRANYCH PRZYKŁADÓW WSPÓŁCZESNYCH

METOD KSZTAŁCENIA

I DYSKUSJA I JEJ ODMIANY

Dyskusja to zorganizowana forma wyrażania zdań grupy osób na określony temat. Najczęściej stosowana jest wtedy, gdy głównym celem lekcji jest rozwijanie problemów, jest ona zwykle łączona z innymi metodami nauczania. Najczęściej przebiega ona według następującego schematu:

- podanie celów dyskusji oraz wywołanie zaangażowania uczniów i gotowości w jej uczestniczeniu;
- ukierunkowanie przez nauczyciela dyskusji poprzez podanie jej regulaminu i zarysowanie sytuacji problemowej czy innej stanowiącej przedmiot dyskusji klasowej oraz przedstawienie koniecznych, połączonych z rezultatami dysputy;
- prowadzenie dyskusji przez nauczyciela, który czuwa nad interakcjami uczniów i przestrzeganiem reguł, rejestruje jej przebieg, zadaje pytania, słucha odpowiedzi i jeżeli jest taka potrzeba, wypowiada także własne uwagi;
- zakreślenie dyskusji, rekapitulacja zdobytej wiedzy;
- omówienie dyskusji, refleksja nad jej przebiegiem i własnymi procesami myślowymi uczniów.

Dyskusja, tak jak każda metoda, na którą się decydujemy, powinna być starannie dobrana do wytyczonego celu dydaktycznego. Można ją polecić zwłaszcza wtedy, gdy pragniemy uczniów zaznajomić:

- z zagadnieniami nie posiadającymi jednoznacznego rozwiązania, aby mogli skonfrontować rozmaite stanowiska i zobaczyć plusy i minusy różnych rozwiązań i decyzji;
- z zagadnieniami szczególnie trudnymi i złożonymi, a które w trakcie dyskusji i dzięki niej zyskują rozmaite naświetlenie;
- z przypadkami wywołującymi szczególnie kontrowersyjne uwagi i opinie, aby w ten sposób przygotować uczniów na zderzenie z takimi sytuacjami w życiu.

Najważniejsze korzyści, wynikające ze stosowania tej metody, są następujące:

- dyskusja pozwala na zorganizowanie wymiany myśli i poglądów uczestników na dany temat oraz na swobodne korzystanie z cudzych doświadczeń;
- pobudza i rozwija myślenie, uczy krytycznego spojrzenia na siebie i innych;

- rozwija umiejętność precyzyjnego formułowania własnych myśli i sądów oraz skutecznego komunikowania się;
- uczy uważnego słuchania innych, wnikania w myśli innych osób i jej rozumienia;
- uczy odróżniania argumentów od pseudoargumentów i oceniania własnej i cudzej wypowiedzi;
- uczy szybko i reagowania, a także panowania nad własnymi emocjami, zrozumienia dla cudzych, odmiennych opinii;
- wyrabia szacunek dla innych uczestników dyskusji i przygotowuje do zespołowego rozwiązywania problemu;
- sprzyja krystalizacji własnych przekonań i poglądów na świat.

1. Dyskusja wielokrotna (grupowa)- podstawą tej metody jest praca w małych grupach. Jeżeli dyskusja w klasie odbywa się nad jednym wspólnym zagadnieniem jest to tzw. mutacja „A”. Struktura mutacji „B” polega na tym, że podstawowe zagadnienie lekcyjne rozbijamy na podzagadnienia i dajemy do rozpracowania poszczególnym grupom uczniów. Po znalezieniu rozwiązań danego problemu przez poszczególne grupy ich przedstawiciele podają ogółowi wnioski ze swojej pracy, po czym prowadzący dokonuje podsumowania końcowego.

PRZYKŁAD ZASTOSOWANIA (język, polski klasa V)

Temat: „Nie czyść drugiemu...”

Cele:

- uczeń czyta tekst ze zrozumieniem,
- ocenia postępowanie bohaterów utworu,
- bierze udział w dyskusji, uzasadniając swoje zdanie.

Tok lekcji:

1. Uczniowie przeczytali w domu tekst M. Musierowicz Nie czyść drugiemu...
2. W grupach czteroosobowych oceniają postępowanie postaci. Cztery grupy dokonuje oceny zachowania braci Lisieckich, pozostałe grupy oceniają zachowanie Ildy. Jedna z grup otrzymuje polecenie, by zdecydowanie potępić zachowanie dziewczynki. Jeszcze inna grupa ma ułożyć krytyczną wypowiedź pana Paszkieta wobec Ildy.
3. Następuje odczytanie prac i rozpoczyna się dyskusja nad ocenami bohaterów.
4. Uczniowie wyszukują przykłady z codziennego życia podobne do uczynków bohaterów. Uzasadniają swój wybór, argumenty zostają zapisane w punktach.
5. Ustalają, jakie przysłowie znalazło się w tytule, kończąc je i podają przykłady z życia na jego funkcjonowanie.
6. Dyskusja punktowana to typowa technika lekcyjna, którą można na wykorzystywać na początku bądź pod koniec zajęć zamiast tradycyjnego powtarzania materiału nauczania. Stosowanie tej metody kształtuje w uczniach umiejętności:
 - prezentacji własnego punktu widzenia;
 - uwzględniania poglądów innych ludzi;
 - poprawnego posługiwania się językiem ojczystym;
 - przygotowania się do publicznych występów;
 - podejmowania indywidualnych decyzji;
 - twórczego rozwiązywania problemów;
 - odnoszenia zdobytej wiedzy do praktyki.

Etapy postępowania:

a) etap wstępny:

- opracowanie systemu punktowania;
- ustalenie punktacji wymaganej do uzyskania poszczególnych ocen;
- podanie tematu dyskusji;
- ustalenie planu dyskusji;
- określenie czasu dyskusji;

b) etap zasadniczy:

- dyskusja;

c) etap końcowy:

- podsumowanie dyskusji;
- przyznanie punktów;

- ocena uczniów.

Uwagi dotyczące realizacji:

- nauczyciel wybiera kilku uczniów do udziału w dyskusji (mogą to być ochotnicy);
- uczniowie zajmują widoczne dla wszystkich miejsca;
- karta oceny dyskusji powinna być dla wszystkich widoczna;
- nauczyciel tylko obserwuje dyskusję.

PRZYKŁADOWE TEMATY ZASTOSOWANIA (język polski, klasa I gimnazjum)

1. Jurand ze Spychowa – bohater czy rozbójnik?
2. Czy spełni się proroctwo o wojsku w pionym w Tatrach? – na podstawie legendy Kasprowicza i tekstu Tetmajera.
„Pieśń o Rolandzie” – czy słusznie sławi się go w pieśniach?

4. Dyskusja panelowa (panel, dyskusja obserwowana) – biorą w niej udział dwie grupy uczestników: eksperci (panel) i audytorium (tzw. obserwatorzy). Początkowo wypowiadają się eksperci, a potem włączyć się także słuchacze. Metoda ta jest wyjątkowo skuteczna przy podejmowaniu zagadnień wychowawczych, ale zdaje egzamin także w nauczaniu przedmiotów humanistycznych. Ekspertami najczęściej są zaproszeni goście np. przedstawiciel poradni psychologiczno-pedagogicznej, socjolog, pracownik opieki społecznej, sędzia rodzinnego. Każda z zaproszonych osób zna „przydzielony” temat, zna scenariusz dyskusji oraz planowany czas swojej wypowiedzi.

PRZYKŁADOWE TEMATY ZASTOSOWANIA (język polski, lekcja wychowawcza w szkole podstawowej i gimnazjum)

1. „Dziękuję, nie biorę” (problem narkomanii)
2. „Asertywność” – co to takiego?
3. „Czy naprawdę jesteście inni?” (problematyka osób niepełnosprawnych).

Technika kuli niegowej (zwana też piramidą) – to metoda indukcyjnego zdobywania wiedzy o pojęciach i zasadach. Stosuje się ją przede wszystkim wtedy, gdy chcemy ustalić wspólne stanowisko w jakiejś sprawie np.: przy definiowaniu pojęcia i zasad, negocjowaniu priorytetów grupowych itd. Początkowo uczniowie dyskutują w parach. Następnie łączą się w grupy czteroosobowe. W dalszym etapie „czwórki” tworzą „ósemki”. W ostatniej fazie „ósemki” konfrontują swoje definicje z definicjami innych „ósemek”.

Metoda ta może być skuteczna w każdej sytuacji, gdy zależy nam, aby cała klasa wynegocjowała wspólne stanowisko. Uczy kompromisu i argumentowania, a przede wszystkim precyzyjnego formułowania myśli. Pozwala na aktywizowanie wszystkich uczniów i daje nauczycielowi informację zwrotną, czy jego uczniowie posiadli w wystarczającym stopniu wiedzę na omawiany temat.

PRZYKŁAD ZASTOSOWANIA (język polski, klasa IV)

Temat: Tęsknota poety za ojczyzną, w której był „niegdy dziecinny”. (2 godziny)

Cele:

- pamiętnik jako forma literacka;
- sylwetka Juliusza Słowackiego w kontekście wiersza W pamiętniku Zofii Bobrowskiej;
- kształcenie umiejętności analizowania utworu poetyckiego;
- dyskusja na temat roli ojczyzny w życiu człowieka, budowanie uczuć patriotycznych;
- formułowanie znaczenia pojęcia patriotyzm – technika kuli niegowej;
- umiejętność korzystania z różnego typu słowników.

Tok lekcji:

1. Prezentacja pamiętników literackich i uczniowskich.
2. Praca ze słownikiem języka polskiego – odczytanie i zapis hasła pamiętnik.
3. Odczytanie utworu przez nauczyciela.
4. Ciche czytanie utworu przez uczniów.
5. Opracowanie wiersza:
 - a) Kim jest osoba mówiąca w wierszu?
 - b) Do kogo się zwraca osoba mówiąca, kim jest odbiorca ich słów?
 - c) W jakiej sytuacji znajduje się poeta i Zofia, co ich łączy a co dzieli?
 - d) Czym dla poety jest ojczyzna?
6. Formułowanie pojęcia patriotyzm – zastosowanie techniki kuli niegowej.

7. Rozmowa z uczniami:

- a) Kogo mo na nazwa patriot ?
- b) Czy patriot jest tylko ten, kogo czyni si sławi, o którym si gło no mówi stawia pomniki?
- c) Jak rol w yciu człowieka odgrywa ojczyzna?

8. Przypomnienie wiersza Władysława Bełzy Kto Ty jeste – nauczyciel zadaje pytania a uczniowie odpowiadaj .

Debata (analiza argumentów typu „za i przeciw”) – metoda polegaj ca na analizie problemu i podejmowaniu decyzji.

Zadaniem uczniów jest przytoczenie takich argumentów, które mogłyby przekona ich przeciwników. Debata silnie motywuje uczniów do gł bszego poznania omawianych problemów. Poznanie podczas debaty ró nych punktów widzenia na to samo zagadnienie pozwala konstruktywnie rozstrzyga problemy i dochodzi do konsensusu.

Stosowanie tej metody kształtuje w uczniach umiej tno ci:

- prezentacji własnego punkt widzenia;
- uwzgl dniania pogl dów innych ludzi;
- poprawnego posługiwania si j zykem ojczystym;
- przygotowania do publicznych wyst pie ;
- podejmowania indywidualnych decyzji;
- rozwi zywania problemów w twórczy sposób;
- rozwijania sprawno ci umysłowych.

Etapy post powania:

a) etap wst pny:

- okre lenie tematu debaty;
- podział klasy na dwie grupy (uczniowie dziel si dobrowolnie lub podziału dokonuje nauczyciel);
- klasy mo na nie dzieli na grupy, uczniowie podaj wtedy wspólne argumenty „za” i argumenty „przeciw”;
- okre lenie czasu debaty;

b) etap wła ciwy:

- debata – wnioski mog by notowane na plakacie lub na tablicy;

c) etap ko cowy:

- podsumowanie wyników debaty (dokonanie oceny „jako ci” argumentów przez nauczyciela, ustalenie, które argumenty były najbardziej przekonuj ce).

PRZYKŁAD ZASTOSOWANIA (j zyk polski, klasa I gimnazjum)

Temat: Oceniamy zachowanie bohaterek utworu B. Tylickiej Jeden dzie Ani.

Cele

Ucze :

- prezentuje swoje stanowisko wobec problemu postawionego przez nauczyciela;
- ocenia post powanie bohaterek;
- stosuje zasady kulturalnej dyskusji; - redaguje grzeczne, ale stanowcze odmowy.

Metody: problemowa, argumenty „za” i „przeciw”, barometr nastroju.

Formy: praca w grupach indywidualna.

rodki dydaktyczne: kartki samoprzylepne, plakat, arkusz szarego papieru.

Przebieg lekcji

1. Faza wst pna

- Przypomnienie przeczytanego w domu tekstu. Zaprezentowanie przez ch tnych uczniów inscenizacji. Pozostali uczniowie s obserwatorami oceniaj cymi wierno prezentowanej sytuacji z tekstem.
- Obserwatorzy przedstawiaj swoje odczucia i wra enia.
- Prezentacja celów lekcji.
- Podział klasy na dwa zespoły problemowe.

2. Faza wła ciwa

- Postawienie tezy: Ania post piła słusznie. Krysia post piła słusznie.

Zapisanie tych tez na tablicy.

- Nauczyciel wieszka kartk przedstawiaj c mo liwe stanowiska wobec tego problemu:

+ + całkowicie si zgadzam

+ raczej si zgadzam

- raczej si nie zgadzam

- - całkowicie si nie zgadzam

- Nauczyciel rozdaje kartki samoprzylepne i prosi, aby uczniowie zastanowili si nad postawion tez .

Kiedy podejm decyzj , przyklejaj sobie na ubraniu kartk z odpowiednio dobranym znaczkiem. Nast pnie dobieraj si w grupy tak, aby spotkały si osoby, które na przypi tych kartkach maj narysowany ten sam znak. Dyskutuj , zapisuj c argumenty na arkuszach papieru przyklejonego do tablicy. Prezentowanie argumentów i przyklejanie pasków na planszy.

ANIA

KRYSIA

TAK

NIE

TAK

NIE

- Dyskusja nad wynikami zamieszczonymi na planszy i wspólne zredagowanie wniosków.

- Zapis wniosków do zeszytu.

3. Podsumowanie

- wiczenie – Kto składa ci propozycj , która ci nie odpowiada. Zdecydowanie odmów, posługuj c si najtrafniejszymi, według siebie, zwrotami.

4. Praca domowa

Wczuj si w rol Ani i postaraj si grzecznie, ale stanowczo odmówi kole ance.

6. Dyskusja w sze ciu kapeluszach my lowych – metoda ta polega na twórczym rozwi zywaniu problemów. Wykorzystuj c j na lekcji, u wiadamiamy uczniom, e ka dy człowiek ma swoj własn wizj wiata i ka da z tych wizji jest prawdziwa, ukształtowana przez ogromny бага do wiadczyciowych. Ka dy dan sytuacj inaczej widzi i czuje, a nawet co innego słyszy. Uczymy t metod pogł bionego spojrzenia na otaczaj c rzeczywisto , tolerancji, pokonywania uprzedze i stereotypów, a tak e szacunku dla cudzych pogl dów i wierze .

Jak twierdzi Edward de Bono (autor metody), nasze my li o otaczajcej rzeczywisto ci, nauce, pracy i rozrywkach, wiadomie czy nie, s najcz ciej w jednym z sze ciu „kapeluszy”: białym, czerwonym, czarnym, ółym, zielonym i niebieskim.

Ka dy z nich ma swoje symboliczne znaczenie:

- biały symbolizuje fakty

- czerwony to emocje

- czarny oznacza pesymizm

- óły symbol optymizmu

- zielony to mo liwo ci

- niebieski wi e si z analiz procesu.

Etapy post powania:

a) etap wst pny:

- przygotowanie na kartkach opisu kolorów; - przygotowanie karteczek w takich ilo ciach, które umo liwi podział klasy na równe zespoły;

- wykonanie sze ciu kapeluszy w wy ej wymienionych kolorach;

- podział klasy na zespoły;

- osoby, które wylosowały kapelusze, „reprezentuj ” kolory;

b) etap zasadniczy:

- podanie problemu;
- dyskusja w zespołach (przy tym ustalenie wspólnego stanowiska);
- dyskusja „kapeluszy – reprezentantów” na forum klasy;
- uczniowie, którzy wylosowali niebieskie kartki, zapisują na tablicy argumenty;

c) etap końcowy:

- podsumowanie dyskusji przez niebieski kapelusz.

PRZYKŁAD ZASTOSOWANIA (język polski, klasa II gimnazjum)

Temat: Klasyfikacja czy zwycięstwo ideałów Stanisławy Bożowskiej?

Cele

Uczniowie :

- umie przedstawić warunki życia bohaterki;
- umie nazwać cechy charakteru Bożowskiej;
- potrafi podać przykłady sukcesu i porażki bohaterki;
- potrafi podać przykłady efektów pracy bohaterki w środowisku wiejskim;
- umie dostrzec stosunek mieszkańców wsi do Stasi;
- dostrzega klasyfikację fizyczną bohaterki i potrafi wyjaśnić, na czym polega jej sukces moralny;
- próbuje znaleźć przyczyny klasyfikacji bohaterki;
- potrafi poprzeć wypowiedzi cytataми z utworu;
- używa typowego dla dyskusji słownictwa. Metoda: dyskusja w sześciu kapeluszach myślowych Edwarda de Bono.

Pomoce: kapelusz, karteczki z oznaczeniem kolorów.

Przebieg zajęć

1. Wyjaśnienie uczniom zasad pracy metodą sześciu kapeluszy.

2. Podanie i zapis tematu lekcji.

3. Losowanie karteczek z oznaczeniem kolorów.

4. Praca w grupach – grupy opracowują zagadnienie zawarte w temacie lekcji.

Zapis na karteczkach:

Kolor biały

Jakie są fakty? (Co na podstawie tekstu wiemy o życiu i działaniach bohaterki?)

Kolor czerwony

Co odczuwamy

Kolor czarny

Spojrzenie na sprawę w czarnych barwach. (Krytyka postępowania bohaterki)

Kolor żółty

Optymistyczne spojrzenie na sprawę. (Szukanie zalet i korzyści w postępowaniu Bożowskiej.)

Kolor zielony

Co by było gdyby...? (Jak mogłoby być postępowanie inaczej?) Kolor niebieski

Spojrzenie na proces myślenia „z góry”. (Ocena, który kolor przeważał, sformułowanie wniosków.)

5. Sprawozdanie z pracy zespołów.

6. Zapis wniosków.

7. Praca domowa – Czy i jak opowiadanie Sieromskiego Siłaczka wpłynęło na moją postawę wobec życia?

BURZA MÓZGÓW (giełda pomysłów, sesja odroczonego wartościowania, jarmark pomysłów, metoda Osborna) – jest to metoda polegająca na zebraniu jak największej liczby pomysłów, w celu rozwiązania określonego problemu. Jest ona łatwa w stosowaniu, a uczniom daje satysfakcję i poczucie dowartościowania.

Etapy postępowania:

a) etap wstępny:

- podanie problemu przez nauczyciela; - uzasadnienie zajęcia się tym problemem;

b) etap zasadniczy:

- sesja, podczas której następuje zgłaszanie pomysłów, dotyczących rozwiązań problemu;
- zapisywanie pomysłów;
- ustalenie zasad i kryteriów oceny pomysłów;
- porządkowanie pomysłów;
- analiza i ocena pomysłów;

c) etap końcowy:

- wybór najlepszego pomysłu dotyczącego rozwiązania problemu.

PRZYKŁAD ZASTOSOWANIA (język polski, klasa I gimnazjum)

Temat: Rachunek sumienia współczesnego człowieka w wierszu Confiteor Edwarda Stachury. (2 godziny lekcyjne)

Cele

Uczniowie :

- wskazuje analogie do kultury chrześcijańskiej;
- analizuje i interpretuje wiersz współczesny o tematyce filozoficznej;
- formułuje własne sędziwy i opinie na temat kondycji współczesnego człowieka;
- określa problemy współczesnego świata i szuka sposobów ich rozwiązania;
- bogaci słownictwo związane z wartościowaniem;
- samodzielnie wykonuje polecenia zawarte w karcie pracy;
- sporządza graficzne notatki, białe i czarne analizy wiersza.

Metody: problemowa, „burza mózgów”, praca z tekstem i instrukcją, heureka, ranking.

Formy pracy: indywidualna, w zespole, z całą klasą.

rodzaje dydaktyczne: tekst wiersza, arkusze papieru, flamastry, karty pracy.

Przebieg lekcji

1. Faza wstępna

- Uzupełnianie przez uczniów zdania: „Człowiek jest jak...”
- Zapis propozycji uczniów na tablicy.
- Uczniowie odpowiadają na pytanie: „Jaka jest ludzka natura?”
- Uczniowie losują karteczki. Na jednej jest narysowane białe, a na drugiej czarne serce.

W ten sposób zostają przyporządkowani do dwóch zespołów: „białego” i „czarnego”. Każdy zespół skupia się przy swoim plakacie, czyli dużym arkuszu papieru z namalowanym sercem białym lub czarnym.

Uczniowie wpisują do odpowiednich serc cechy człowieka wskazujące na jasne i ciemne strony ludzkiej natury.

Uczniowie nadają tytuły plakatom.

- Każdy z zespołów przedstawia wyniki swojej pracy.

2. Faza właściwa

- Analiza i interpretacja wiersza.
- Wyjaśnienie tytułu wiersza.
- Zapis tematu.
- Praca indywidualna – Jak rozumiesz słowa „Coraz więcej ludzi / Coraz trudniej o człowieka”? Co może być światłem na drodze życia człowieka? Jakiego warto ci ocalić człowieczego stwo?

3. Podsumowanie

- Refleksja: Zanim oszalejesz innych, zapytaj siebie, co zrobisz, aby świat był lepszy.
- Co może na niego zrobić, aby świat był lepszy? („burza mózgów”)
- Wybór najlepszych propozycji. (ranking)
- Dokonanie przez uczniów zdania rozpoczynającego się od zwrotu: „Zrozumiałem...; Chcę...; Nie chcę...”

4. Praca domowa

Ważne jest, aby świat był lepszy, jeżeli...

TECHNIKA „635” – to modyfikacja „burzy mózgów”. Zmusza do aktywności umysłowej głównie poprzez konieczność szybkiego zgłaszania pomysłów. Cyfra 6 oznacza liczbę grup (lub osób), 3 to ilość rozwiązań, a 5 to liczba tzw. rundek.

TECHNIKA GRUPY NOMINALNEJ (NGT / TNG) to cicha wersja „burzy mózgów”. Technika ta pozwala na ustalanie priorytetów i grupowe podejmowanie decyzji. Daje ona każdemu uczestnikowi tak samo nieograniczone możliwości formułowania własnych pomysłów, a jednocześnie nie pozwala na rozdzielanie włosów na czworo.

DRZEWKO DECYZYJNE- to graficzny zapis procesu podejmowania decyzji. Technika ta nadaje się do rozwijania problemów wychowawczych i innych nurtujących młodzież. Umożliwia uczniom zebranie wiadomości i zapisanie przebiegu dyskusji w atrakcyjnej formie.

Stosuj następujące metody :

- znajduje się różne rozwiązania danego problemu;
- zauważa się różne związki między rozwiązaniami;
- dostrzega się skutki przyjętego rozwiązania.

Etapy postępowania:

a) etap wstępny:

- przygotowanie schematu drzewa;
- podanie problemów w taki sposób, aby uczniowie mieli możliwość wyboru;
- określenie celów i wartości branych pod uwagę przez podejmujących decyzje;

b) etap zasadniczy:

- podanie rozwiązań (wpisywanie ich w gałęzie drzewa);
- określenie pozytywnych i negatywnych skutków każdego rozwiązania;

c) etap końcowy:

- podjęcie decyzji.

PRZYKŁAD ZASTOSOWANIA (język polski, klasa I gimnazjum)

Temat: Czy Julek podjął właściwą decyzję? - rozważania w oparciu o tekst E. Amicisa.

Cele

Uczniowie :

- przedstawia swoje refleksje na temat utworu;
- wczuwa się w rolę bohatera opowiadania; - popiera wypowiedzi cytatami;
- nazywa uczucia bohaterów.

Metody: praca z tekstem, pogadanka, drzewo decyzyjne.

Formy: praca z całą klasą, indywidualna, w grupach.

rodziki dydaktyczne: E. Amicis, Mały pisarczyk z Florencji (Serce, fragment).

Przebieg lekcji

1. Faza wstępna

Uczniowie poznali fragment powieści E. Amicisa w domu.

- Nauczyciel może zacząć lekcję od rozmowy na temat związków z utworem. Uczniowie spróbują określić problematykę opowiadania.
- Dojdzie zapewne do wniosku, że Mały pisarczyk z Florencji to opowieść o ojcowskiej i synowskiej miłości, o wyrzeczeniu zdolności do poświęceń.

2. Faza właściwa

- Uczniowie zostają podzieleni na grupy, otrzymują drzewko decyzyjne do wypełnienia oraz instrukcję o następujących treściach:

INSTRUKCJA

1. Spróbujcie wczuć się w rolę Julka. Nagle staje przed nim dylemat życiowy. Musicie dokonać następującego wyboru: czy wybrać szkołę, czy pomóc ojcu w pracy kosztem nauki.

2. Przemyślcie wszystkie konsekwencje bardzo starannie i umieśćcie je w drzewku decyzyjnym.

- Uczniowie prezentują wyniki pracy w grupach. Określają, czym kierował się Julek, decydując się pomóc ojcu.
- Następnie wyszukują cytaty, które ilustrują uczucia bohaterów i nazywają te uczucia: miłość, złość, obawa, lęk, radość, wybaczenie, ałość, tkliwość, ból.

Praca domowa

Znajdź rozwiązanie dla Julka, jak może pogodzić naukę i pracę. Sporządź dla niego harmonogram zajęć.

ANALIZA SWOT- metoda analizy i oceny określonego problemu lub wydarzenia.

Pomaga w podejmowaniu decyzji.

Etapy postępowania:

a) etap wstępny:

- określenie problemu przez nauczyciela;

b) etap zasadniczy:

- praca nad problemem (wypełnianie karty);

c) etap końcowy:

- ustalenie wspólnego stanowiska.

PRZYKŁAD ZASTOSOWANIA (język polski, klasa I gimnazjum)

Temat: Czy rodzina może ocalić pokój na świecie? – na podstawie orędzia Jana Pawła II.

Cele

Uczniowie:

- analizuje orędzia Jana Pawła II;
- określa mocne, słabe strony rodziny oraz szanse i zagrożenia;
- uzasadnia, dla czego, według Jana Pawła II, rodzina może ocalić pokój na świecie;
- przedstawia swoje refleksje związane z poglądami Papieża.

Metody: rozmowa dydaktyczna, analiza SWOT, praca z tekstem i instrukcją.

Formy: praca z całą klasą, praca w grupach.

Źródła dydaktyczne: Jan Paweł II, Rodzina – źródłem pokoju dla ludzkości, karty pracy.

Przebieg lekcji

1. Faza wstępna

- Uczniowie przeczytali orędzia Jana Pawła II w domu. Nauczyciel rozmawia z nimi na temat tekstu- bada w ten sposób stopień jego zrozumienia.

- Następnie prowadzi rozmowę tak, aby uczniowie określili tematy utworu, zwrócili uwagę na to, z jakiej okazji orędzie zostało wygłoszone. Następnie, zaraz na początku lekcji, wprowadzi pojęcie orędzia.

- Nauczyciel prezentuje uczniom cele lekcji i metody pracy.

2. Faza właściwa

- Teraz uczniowie będą pracowali w grupach. Każdy zespół otrzymuje następującą instrukcję:

INSTRUKCJA

1. Zastanówcie się, jakie są mocne, słabe strony rodziny, jakie tkwią w niej szanse dla światowego pokoju.

2. Krótko sformułujcie wnioski rozwiązania.

3. Wypełnijcie kartę pracy.

4. Przygotujcie zespołową prezentację pracy.

Każdy uczeń otrzymuje kartę pracy:

RODZINA I POKÓJ

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
SZANSE	ZAGRO ENIA

- Zadanie uczniów to określenie, na podstawie tekstu, mocnych i słabych stron rodziny tkwiących w niej szans dla wiata oraz zagrożenie, jakie współczesna cywilizacja niesie rodzinie.

- Uczniowie prezentują wyniki swoich rozważań.

- Następnie próbują odpowiedzieć na pytania:

Dlaczego papież uważa, że rodzina nosi w sobie przyszłość społeczeństwa?

Jakie przesłanie kieruje Jan Paweł II do rodzin?

Co się dzieje o tym przesłaniu? Praca domowa Moja rodzina – dowolna forma wypowiedzi.

12. METAPLAN- jest to metoda polegająca na graficznym zapisie przebiegu dyskusji.

Metoda ta:

- umożliwia postawienie diagnozy (oceny) określonej sytuacji;
- wskazuje możliwości rozwiązania określonego problemu.

Graficznym obrazem dyskusji jest plakat.

Etapy postępowania:

a) etap wstępny:

- przygotowanie plakatu;
- określenie czasu dyskusji;
- podział klasy na grupy;
- przedstawienie problemu;

b) etap zasadniczy

- tworzenie plakatu - uczniowie zapisują na kartkach: JEST? DLACZEGO TAK JEST? JAK BY POWINNO? CO NALEŻY ZROBIĆ, ABY BYŁO DOBRZE?

- zapisane kartki są umieszczane w wyznaczonych miejscach plakatu;

c) etap końcowy:

- prezentacja plakatów przez poszczególne grupy;
- zebranie wniosków ze wszystkich plakatów i wypracowanie wspólnych rozwiązań, których realizacja doprowadzi do poprawy sytuacji.

PRZYKŁAD ZASTOSOWANIA (język, polski klasa IV)

Temat: Co to znaczy kochać przyrodę – H. Orogowska Kochamy przyrodę

Cele

Uczniowie:

- rozumie konieczność dbania o przyrodę;
- czyta tekst z podziałem na role;
- wypowiada się na zadany temat, uzasadniając swoje zdanie.

Tok zaj – uczniowie byli wcześnie poproszeni, aby w domu, wśród swoich bliskich, znajomych poobserwowali rośliny doniczkowe lub w ogródku.

Jeżeli okaże się, że rośliny są dorodne, ładne, mieli zapytać, dlaczego tak się dzieje, od czego to zależy. Jeżeli zaś rośliny są marne, to mieli się dowiedzieć dlaczego słabo rosną.

1. Zajęcia rozpoczynamy od rozmowy na temat spostrzeżeń uczniów.

2. Głośne czytanie tekstu z podziałem na role.

3. Uczniowie wypowiadają się na temat postępowania Magdy i Agnieszki oraz tego, co chciała im przekazać Hania. Odwołują się do swoich wniosków z początku lekcji.

4. Stosując metodę METAPLANU, zastanawiamy się nad stanem roślinności wokół szkoły. Od czego zależy wygląd roślin? Czy trzeba lub można na coś zmienić, poprawić. Jeżeli tak, to w jaki sposób? Praca domowa Dokończ zdanie Hani: „Gdybyś kiedyś przechodził wzdłuż tylko jednego gałęziaka...”

DYWANIK POMYSŁÓW – to dyskusja poprowadzona z wizualizacją, w wyniku której można wypracować propozycje rozwiązania problemu i wybrać rozwiązanie akceptowane przez większość uczestników dyskusji. W trakcie dyskusji prowadzonej w małych grupach uczniowie tworzą plakaty, przyczepiając do dużego arkusza papieru kartki ze swoimi propozycjami (pomysłami) – stąd nazwa DWYWANIK POMYSŁÓW.

PRZYKŁADOWE TEMATY ZASTOSOWANIA (język polski, lekcja wychowawcza w szkole podstawowej i gimnazjum)

1. Co należy zrobić, aby uczniowie więcej czytali książek?

2. Jak pokocha ortografię?

3. W jaki sposób we współczesnych czasach możemy okazywać swój patriotyzm?

II METODY PRZYPADKÓW I SYTUACJI 1. STUDIUM PRZYPADKÓW – metoda ta polega na bardzo dokładnym rozpatrzeniu jakiegoś przypadku, tak skonstruowanego, aby był typowy dla danej klasy zdarzenia. Rozwiązanie problemów służy ukształtowaniu umiejętności przydatnych do rozwiązywania często trafiających się zadań. Jest to jedna z najprostszych metod aktywizujących ucznia.

2. METODA SYTUACJI – polega na przeanalizowaniu przed zajęciami opisu sytuacji, a następnie dyskusji nad zawartym w opisie problemem i przyjęciu określonego rozwiązania lub podjęciu decyzji.

III GRY I ZABAWY DYDAKTYCZNE 1. METODY SYMULACYJNE – metodami tymi odtwarzamy bardziej złożone sytuacje problemowe, wymagające samodzielnego rozwiązania.

Należą do nich:

a) gry symulacyjne (głównie planszowe, z kartami, komputerowe, telewizyjne);

b) gry decyzyjne;

c) metoda biograficzna;

d) inscenizacje.

2. DZIAŁANIA DRAMOWE – „podstawą dramy jest fikcyjna, wyobrażeniowa sytuacja, która powstaje, gdy kilka osób we wspólnej przestrzeni przedstawia coś, co nie jest w danym czasie obecne, uwyświelać jako środków wyrazu swoich ciał i głosów zamiast suchego przekazu intelektualnego.

Wyróżnia się cztery typy dramy:

- WICZENIA

- GRY DRAMOWE

- TEATR

- DRAMA WŁAŚCIWA.

Dla wszechstronnego rozwoju ucznia najważniejsze jest działanie. Badania psychologiczne dowodzą, że w procesie zapamiętywania najważniejsza jest praca.

Zapamiętujemy 90% tego co robimy, podczas gdy za pomocą słuchu potrafimy zapamiętać 10%, za pomocą wzroku 20%, a rozmowa pozwala nam zapamiętać 40% zdobytych informacji.

Lekcja przeprowadzona „sposobem” wymuszającym niejako na uczniu aktywne działanie, dającą mu możliwość zrealizowania własnych pomysłów – jest metodą nie tylko na nauczenie dziecka określonych z góry czynności, umiejętności, na „wtłoczenie” mu do głowy określonej porcji wiedzy.

Dzięki metodom aktywizującym uczeń wie, że w każdej chwili może otrzymać pomoc nauczyciela lub kolegów. Ma prawo do błędów, docenia się go nawet za minimalny wkład w działanie. Wzrasta jego poczucie własnej wartości, a

jednocześnie nie dostrzega dobre i słabe strony kolegów i potrafi je docenić, wzrasta jego tolerancja, uczynliwość, wrażliwość na innych.

Ewentualne niepowodzenia są mniej przykre, nie powodują u dziecka poczucia mniejszej wartości.

Pani Anna Bojanowicz – Pollak w swojej książce Polonista, znajduje miarę ... przestrzega przed wszelką przesadą polonistyczno -metodyczną słowami frazki:

Choć fakty temu przeczą, mimo to,

Uczę to te stworzenie boże.

Opracowała: Jolanta Michalak